

A Makeup Please? The Halachos of Missing Havdalah

I. Introduction

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קו עמוד א – דף קז עמוד א
אמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך בכל השבת כולו ועד כמה אמר רבי זירא **עד רביעי בשבת...**
אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא... מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך **כל היום כולו**
2. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצט סעיף ו
שכח ולא הבדיל במו"ש, מבדיל **עד סוף יום ג'**. וי"א שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, ודוקא בפה"ג והמבדיל בין קודש לחול, אבל על הנר ובשמים אינו מברך אלא במו"ש. ויש מי שאומר דהא דקי"ל טעם מבדיל ה"מ היכא דהבדיל בליל מו"ש, אבל אם לא הבדיל בלילה כיון שטעם שוב אינו מבדיל.
הגה: **והעיקר כסברא הראשונה...**

II. Forgetting Kiddush vs. Forgetting Havdalah

3. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קה עמוד א
בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו אמר ליה מדאמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו
4. רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה ד
עיקר הקידוש בלילה, אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד מקדש והולך כל היום כולו, ואם לא הבדיל בלילה מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי, אבל אינו מברך על האור אלא בליל מוצאי שבת בלבד.
5. טור אורח חיים הלכות שבת סימן רעא
ואם לא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום וכתב רב עמרם אם לא קידש בלילה מחמת שכחה או אונס יקדש למחר אבל הרמב"ם ז"ל כתב לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד יקדש למחר והכי מסתבר טפ
6. משנה ברורה סימן רצט סעיף טו
וכן מה שכתב אח"כ בס"ו שכח ולא הבדיל ה"ה בהזיד ולא הבדיל:
7. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יז
ובתחילה אבאר בעזה"י סברת הב"ח לחלק בין קידוש להבדלה ולסלק קושייתך מפרק ערבי פסחים, והוא בשלמא קידוש אף על גב דלכאורה זכור בכניסתו משמע... מ"מ מי שלא קידש בלילה ומקדש ביום איננו רק תשלומין כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה ג"כ מברך:
כל זה בקדושת היום משא"כ (מה שאין כן) בהבדלה דלא שייך אלא ברגע פרידת שבת מהחול ועל אותה רגע מברך ושוב כל ימי החול שוים ואם מבדיל אח"כ אינו כמו פורע חובו שהרי חייב לברך בזמנו ואיננו אלא תשלומין ע"כ בהזיד ולא הבדיל אין לו תשלומין וממילא לק"מ (לא קשיא מיד) מפרק ע"פ
8. תורת האדם שער האבל - ענין אבלות ישנה
... אבל היכא דבמוצאי שבת לא חזי לאבדולי תו לא מיבדיל עד רביעי בשבת, דכולהו תשלומין דראשון נינהו וכיון דבזמניה לא חזי להבדלה לא מבדיל בלא זימניה, משל כל הראוי לביילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לביילה מעכבת בו, ומכל מקום למ"ד מבדיל והולך כל היום כולו משום דכולי יומא כליילה של מוצאי שבת הוא, מילתא מחזורתא היא דכי נמי אסור למיכל ולמשתי במוצאי שבת לא מבדיל מכאן ואילך, דליכא הבדלה אלא במוצאי שבת דהוא לילה ויום. וכיון שראינו לרבינו הגדול ז"ל שהסכים לפסוק הלכה מבדיל והולך כל היום כולו אין לנו הבדלה על הכוס בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת.

10. פסקי תשובות הערות סימן רצו הערה 182
אמנם יש לציין מש"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי'
קס"ט ושו"ת קנין תורה ח"ה סי' כ"א שלא שמענו
לחנך קטנים על תשלומין במצוה שיש לה תשלומין
כשלא קיימה בזמנה.

9. שדי חמד אסיפת דינים אות ה' עמ' 53
(R. Chayim Chizkiyahu Midini, 1800's Istanbul, Israel)
בין במזיד וכן הדין ביום מולאי שצת יכול להבדיל כל היום אפילו
אם הזיד בלילה דכל היום הוא נמשך אחר הלילה ומה שכתבו
הפוסקים צס"י רל"ט שכה הוא משום התשלום שעד סוף היום
שלישי שזהו רק מדין תשלומין ודינו כצתפלה שאם הזיד אין לו
תשלומין אבל ביום ראשון עלמו שאינו מחורף תשלום אלא משום
שהיום הולך אחר הלילה אין לחלק בו בין בשוגג למזיד ויתכן

שדי חמד - ח' / מדיני, חיים חוקיהו בר האל אשר אליהו / עמוד 53
הדפס מאתר אוצר החכמה

III. Yom Tov

11. קובץ על יד הלכות שבת פרק כט הלכה כח (R. Nachum Tribitch, 1800's Prague)
ולא נתבאר בדברי רבינו ולא בשאר פוסקים אם לא הבדיל במוצאי י"ט עד אימתי יש לו זמן כמו שנתבאר בגמ' גבי הבהלה
מ"ש (מוצאי שבת) כמבואר בהלכה ד'...ומסתימת הפוסקים משמע שסמכו על מ"ש גבי הבהלה שבת ומסתמא זמנו כל
השבוט אם לא שיש יותר משלשה ימים ולדינא צ"ע:

12. משנה ברורה סימן רצט סעיף טז
כתב בחידושי רע"א בשם ספר לשון חכמים דבמוצאי יום טוב אין להבדלה תשלומין דבשבת שייך לומר דהג' ימים ראשונים
שייכים עוד לשבת שעבר משא"כ ביום טוב ומ"מ הגרע"א מצדד שם דכל יום א' שאחר יום טוב יכול להבדיל ע"ש:

IV. Onein

13. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ט עמוד א
משנה מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו
על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות...
ומאי תשלומין רבי יוחנן אמר תשלומין לראשון ורבי אושעיא אמר תשלומין זה לזה מאי בינייהו אמר רבי זירא חוגג ביום
ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו רבי יוחנן אמר תשלומין לראשון כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ורבי אושעיא אמר
תשלומין זה לזה אף על גב דלא חזי בראשון חזי בשני

14. רא"ש מסכת ברכות פרק ג סימן ב
אמרו שפעם אחת היה ר"י ז"ל אונן ואכל בלא הבהלה...ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו למה אינך עושה הבהלה
האמרינן טעם מבדיל והשיב להם מאחר שהייתי פטור אמש בשעת חיוב הבהלה משום שהייתי אונן גם עתה פטור אני. שכן
מצינו בפרק קמא דחגיגה (דף ט א) חוגג ביום ראשון ונתפשט ביום שני כיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב ביום שני.
וה"ר מאיר ז"ל דנורנבערג כתב בהלכות שמחות שלו מי שיש לו מת בשבת ולא נקבר עד למחר ולא הבדיל במוצאי שבת נ"ל
שמותר לאכול בלא הבהלה...וביום המחרת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל דהא קי"ל בערבי פסחים (דף קו ב וקז
א) טעם מבדיל. ואמרי' נמי מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה...

16. רשימות שיעורים מסכת ברכות דף יז עמוד ב
אמנם יתכן לפרש דלכו"ע מבדיל עד יום ד' מדין תשלומין וחייב
הבהלה חלה במוצ"ש בלבד, אלא דנחלקו בגדר הדין דאונן פטור
ממצות, דהר"י סובר שאונן פטור ממצוות ולא חלה עליו חובת
הבהלה ולכן אינו בתורת תשלומין, ואילו המהר"ם מרוטנברג סובר
דבאמת מעיקר הדין אונן חייב במצוות אלא דמה שמתבטל ממצוות
גופא הוי קיום מצות אבילות. ולכן פסק המהר"ם שמבדיל לאחר
הקבורה בתורת תשלומין שהרי חל עליו מצות הבהלה במוצ"ש.

15. מנחת חינוך מצוה לא
רביעי בשבת, הובא דנריס אלו נרא"ש נרכו פ' מי שממו וכו' [אם כן]. על
כרחן הפלוגמא היא, לדעת ר"י הנ"ל גבי הבהלה הוי תשלומין, א"כ אם הוא
פטור אין נריך להשלים, ולדעת מהר"ם לא הוי תשלומין אלא מחלת החיוב הוא
עד רביעי בשבת. ועיין יו"ד סי' שמ"א ס"ב פסקין כמהר"ם דמנדיל, ועיין
ט"ז שם סי' שצ"ז סק"ב נאריכות, וכמנ"ל ג"כ לדעת מהר"ם דאין זה תשלומין
רק דמחילה הדין כן דומן הבהלה נמשך עד רביעי בשבת. א"כ כיון דדין זה

מנחת חינוך מבני ירושלים - א' / באב"ד, יוסף / עמוד 176
הדפס מאתר אוצר החכמה

17. שם משמואל ויקרא פסח (R. Shmuel Borenstein, 1800's Kotzk)
ויש עוד לומר עפ"י מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה כי מן הזמנים המקודשים נשאר הכל לפי ההזמנה וההכנה
שהאדם מכין עצמו ליו"ט. והנה בש"ס גיטין (ע"ז א) חד בשבא ותרי ותלתא בתר שבתא, ארבעה וחמשה ומעלי שבתא קמי
שבתא. והיינו דכמו שההכנה לשבת היא ג' ימים וע"כ אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת שאז חלה עליו חובת
שבת, ע"כ מהאי טעמא נמשכה הארת השבת ג' ימים אחר השבת.